

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ 59
ОДБРАНА

Кодекс части припадника Војске Србије

Пише пуковник Стевица С. КАРАПАНЦИН

Војна професија, за разлику од осталих, подразумева висок степен посвећености. Због специфичности војне службе, приватност њених припадника не може бити недодирљива, због чега професију не смеју доживљавати као обичан посао већ и као начин живота.

Више од професије

У српској војној историји није забележено да је постојао документ као што је „Кодекс час̄ти“, иако је било покушаја да се изради регулатива којом би се уредило понашање војника, која је, углавном, била идеолошки обојена. Многа етичка питања с којима су се у досадашњој пракси сусретали припадници војне професије, и у служби и ван ње, била су искључиво у сфери обичајног, али не и нормативног. Однедавно је та област прецизирана и код нас – 13. новембра, у складу са *Законом о Војсци*, на снагу је ступио *Кодекс час̄ти припадника Војске Србије*, који је прописао начелник Генералштаба.

Начела и вредности

Полазећи од чињенице да се, када је реч о части, припадници Војске Србије не могу делити, у централном делу Кодекса, чија суштина јесте част припадника Војске Србије, дефинисана су општа морална начела војне професије, њене основне вредности и норме понашања. Начела, норме и вредности су једнаки за све припаднике Војске.

Из одредаба Кодекса час̄ти проистичу и одвојени кодекси појединих категорија припадника Војске, чијим се достизањем обезбеђује висок степен њихове професионалне и моралне одговорности и квалитетније обављање послова из домена функционалних дужности.

Општа морална начела војне професије јесу служење отаџбини, савесно и стручно вршење дужности и човечно поступање.

Из општих моралних начела проистичу и њене основне вредности. Основне, јер нису и једине, али су за припад-

нике Војске Србије примарне јер изражавају суштину професионалног војног етоса и традиције. Прокламовано је десет вредности које је потребно да припадници Војске својим понашањем претворе у сопствене врлине.

Поред тога, дефинисано је и десет норми понашања, чијим се достизањем ове вредности остварују. Норме проистичу из вредности и у исто време их чувају. Из појединих вредности, понекад, проистичу и по две или више норми, док се појединим нормама остварују две или више вредности.

Све вредности, формулисане у општом облику, јесу међузависне, што значи да се одлике сваке вредности препознају и у осталих девет, а да при томе свака вредност задржава јединственост и специфичност.

Верност отаџбини и посвећеност професији

У Кодексу час̄ти стоји да припадници војне организације морају имати изграђен осећај верности према отаџбини. При томе, треба да су свесни значаја војне професије и њене важности за опстанак, живот и развој државе и грађана. Обавезе, одговорност, углед и поштовање државе и грађана према припадницима Војске и обрнуто јесу неписани завет који се традиционално чува и не нарушава.

Међу нормама зато стоји да су припадници Војске Србије у заветном односу с државом. Верност отаџбини подразумева, сем осталог, и неприхватање издаје и часно држање у случају заробља-

вања. Верност се испољава и поштовањем, чувањем и одбраном државних и војних обележја, али и достојанственим ношењем униформе. Достижање такве вредности треба да буде војнички идеал.

Војна професија, за разлику од осталих, подразумева висок степен посвећености. Стога припадници Војске за посвећеност професији треба од државе и грађана да добију одређено признање и да уживају посебно поштовање. Али и да настоје да буду трпељиви и скромни. Због специфичности војне професије, приватност припадника Војске Србије не може бити недодирљива, због чега професију не смеју доживљавати као обичан посао, већ и као начин живота.

Радни тим

За израду Кодекса части ангажовани су пуковници Стевица С. Карпанџин, др Илија Кајтез, др Борислав Д. Гроздић, капетани мр Далибор Денда, мр Миљан Милкић, те поручници Дејан Андрић и Вук Вујовић. У изради кодекса подофицира учествовали су и главни подофицир Војске Србије заставник Горан Радић и главни подофицир Генералштаба заставник прве класе Зоран Лаштро.

Сарадници

Приликом писања *Кодекса части* припадника Војске Србије сарађивали су са Филозофског факултета Универзитета у Београду етичари проф. др Јован Бабић и доц. др Иван Вуковић, из Српске академије наука и уметности Данило Баста, стручњак за теорију, филозофију и социологију права. Институт за модерну историју Србије ангажовао је др Александра Животића, а Институт за савремену историју др Бојана Б. Димитријевића. Министарство вера представљао је самостални саветник мр Александар Раковић. Такође је учествовала и Гордана Стевановић, правник у Заштитнику грађана, али у своје име, а не као представник те институције.

Оданост и храброст

Оданост је истовремени однос верности и привржености – и према јединици и према друговима и саборцима, као и према претпостављенима и потчињенима. Она подразумева и солидарност, посвећеност, дисциплинованост и поштовање.

Припадници Војске Србије дужни су да један другом помажу у тешким и опасним ситуацијама, при чему је посебно важно нагласити да је старији дужан да штити млађег и да брине о њему. Колега се не сме оставити у невољи. Мора се држати дата реч и бити отворен и искрен према свима.

У *Кодексу* стоји и да припадници Војске треба да буду у стању да доносе разумне и исправне одлуке, али и да прихвате ризик који такво поступање носи. Храброст је средишна тачка између кукавичлука и неразумне неустрашивости. У њој се савладава страх и у исто време не преузима већи ризик него што је потребно.

Пракса је небројено пута показала да су срџба и бес најнепожељније појаве код припадника војне професије – оне покрећу раздраженост, бол, потребу за осветом. Онај ко се само због тога бори јесте борбен, али није храбар. Стога, осветољубивост није пожељна особина припадника наше војске.

Искуство, такође, говори да су сујетни људи у рату највеће кукавице. Разметљив и хвалисав човек у миру јесте само привидно храбар и понаша се онако како би се храбар човек понео у опасности, а у ствари је прикривена кукавица. Храбри су смирени, прибрани, непоколебљиви, правдољубиви и истинољубиви.

Кодекс части предвидео је и да припадник Војске Србије мора бити одлучан да изнесе своје мишљење, само уколико је његов став исправан.

Дисциплинованост и солидарност

Савесно и свесно испуњавање личних и заједничких обавеза, што подразумева и спремност на поштовање Устава, закона, норми и правила војне средине, те друштва у целини, као и спремност на

потчињавање своје воље претпостављеном, јесу дужности свих припадника Војске Србије. Само дисциплиновани могу на најбољи начин штитити животе људи, чувати поверено наоружање, опрему и побеђивати у оружаном сукобу.

Таква особина заснива се на осећањима посвећености и оданости, као и на спремности на одрицање. Да би припадници војске били дисциплиновани, морају бити и самокритични, те способни да контролишу сопствено понашање. Дисциплинованост, у смислу војне професије, подразумева и прихватање да је војни ауторитет, на извршан начин, подређен политичко-правном.

Солидарност није специфично војна врлина, али има значај у тој професији. Заснива се на спремности припадника Војске да искажу узајамну помоћ и повезаност приликом извршавања задатака. Предуслов за испољавање солидарности јесте међусобно поверење. Оно се темељи на оданости, поштењу, честитости и искрености, чиме се доприноси изградњи поверења и заједништва, а последица тога јесте повећање снаге јединице.

Наведене врлине не односе се искључиво на солидарност, али њихово постојање доприноси спремности да се расподеле терет и проблеми професије. Ласкање, улизиштво и оговарање непожељни су облици понашања међу припадницима Војске Србије.

Човечност и достојанство

Човечност јесте једна од најцењенијих људских особина, те је значајна и за припаднике Војске Србије. Неодвојива је од храбрости и увек је испред

ње. Имајући у виду оружану моћ којом располаже Војска и драматичне услове у којима ће, евентуално, њени припадници извршавати ратне задатке, они увек морају водити рачуна да човечно поступају. Не смеју примењивати силу већу од оне која је неопходна да би се непријатељ савладао. И својим угледом морају бити оличење човечности.

Кодекс подразумева да припадник Војске Србије никада не сме злостављати, вређати и понижавати друге. Мора бити спреман на попустљивост у односу на слабог и немоћног и да му пружи заштиту. Истовремено, увек мора бити надмоћан над неразумним. Према човечности војника савременици и исто-

Аутентичност Кодекса

Током израде Кодекса анализирана су искуства појединих савремених страних армија – америчка, руска, британска, канадска и аустралијска. Прочуен је и велики број етичких кодекса струковних удружења и занимања.

У савременој светској пракси није забележено да се кодексом струке де-

финишу норме понашања за све категорије припадника у њој. На пример, у медицини не постоји исти кодекс за лекаре и за медицинске сестре. Кодекс часћи припадника Војске Србије повезао је, међутим, у јединствену целину општи кодекс с посебним етичким кодексима одређених категорија.

рија суде о врлинама или манама народа из којих потичу.

Очување сопствене личности и личности других захтеви су које препознаје Кодекс части – неповредивост физичког и моралног у човеку, поштовање личности других и заштита њихове части и ауторитета јесу неприкосновени. Злостављање људи, на било који начин, не толерише се међу припадницима наше војске.

Припадници Војске Србије морају држати до себе, до својих ставова и до развијања властитих психичких и физичких способности. Ставове и понашање не треба да мењају под претњама и уценама. Они на руководећим дужностима не смеју да размишљају шаблонски, већ да негују способност критичког расуђивања и одговорног одлучивања.

Пожртвованост и поштовање

Војна професија од припадника Војске Србије тражи извршавање тешких и сложених задатака, што захтева spremност на одрицање. Њима је инте-

рес заједнице значајнији од појединачних и личних потреба.

Егоизам је једна од најлошијих особина војника. То не значи да припадник Војске пожртвованост треба да испољава само у служби заједници, већ она треба да долази до изражаја и у ситуацијама када се може помоћи појединцима, што је уско повезано са оданошћу, солидарношћу, човечношћу и поштовањем других. За пожртвованост којој непрекидно мора да тежи, припадник Војске Србије не треба да очекује награду.

Поштовање других и самог себе треба да буде део војничког професионалног идентитета. У моралном смислу, поштовање је могуће само као поштовање једнаких. Припадници српске војске не смеју другима чинити оно што сами не желе да им се учини, морају водити рачуна о изражавању – не смеју да псују и о ономе што другима представља вредност и светињу погрдно говоре.

Претпостављени према потчињеном треба да буде строг али праведан, кажњавати мора одмерено. Припадници Војске не смеју бити заслепљени мржњом, нити искључиви због различито-

сти међу људима које се очитују у расним, верским, националним, полним или било којим другим личним особеностима. Бахатост, охолост и осорност су због тога непожељне особине припадника Војске Србије.

Морална одговорност

Приликом израде Кодекса части настојало се да текст буде инспиративан и креативан, једноставан и пријемчив за све припаднике Војске Србије. Стога он нема бирократски тон, патетичне изразе, нити било какве идеолошко-политичке примесе. У случају повреде Кодекса предвиђена је морална одговорност појединаца, чији се поступци карактеришу као недостојни и лоши примери понашања у Војсци Србије. То, наравно, не искључује и њихову одговорност пред надлежнима, према постојећој правној регулативи, уколико је она нарушена истовремено када и Кодекс части.

Унапређење поштовања Кодекса части може се постићи командовањем, обуком, контролом, као и свакодневним

обуком, контролом, као и свакодневним васпитним радом претпостављених – тежиште јесте на едукативној, а не казненој компоненти. Стога се у будућности тај документ може дограђивати. Могуће је предвидети и увођење одговарајућих судова или већа части, који би деловали приликом повреде Кодекса.

Приликом разраде Кодекса *часџи* појединих категорија припадника Војске Србије, трагало се за њиховим специфичним етичким особеностима, што не искључује могућност да се оне односе и на све. На пример, за официре који се налазе на најодговорнијим позицијама у војној хијерархији, а које у тај статус поставља председник Републике Србије, Кодекс предвиђа посебно истицање личног примера у раду и понашању, начину размишљања и доношењу одлука, као и испољавању односа према првоточињенима. Спречавање сукоба интереса, каријеризма и некоректних начина напредовања су, такође, захтеви који се пред њих постављају.

Када је о подофицирима реч, значајно је истаћи да представљају истинску подршку командовању. Стога Кодекс *часџи* наглашава потребу да имају висок ниво личне оспособљености, лидерске особине, коректан однос према потчињенима, али и да стално настоје да одрже и унапреде лични ауторитет.

Војници, категорија која се налази у доњем делу војне хијерархије и која нема функцију одлучивања већ искључиво извршавања, јесу симбол снаге и чувара највиших вредности Србије. Међу њима је потребно развијати победнички дух, исправан однос према извршавању наређења, као и квалитетан однос према другу, наоружању и опреми, тимском раду и обучавању.

Војни службеници и војни намештеници су категорија припадника Војске Србије специфична по томе што не дају заклетву и што у свакодневним приликама не носе униформу. Због природе полова које обављају, Кодекс *часџи* пред-

видео је да морају избегавати ситуације које их доводе у сукоб интереса, као и бирократско поступање према странкама, водећи увек рачуна и о одевању.

Уважавајући особености и специфичности, за сваку категорију припадника Војске дефинисано је још десет додатних норми понашања, које су саставни део Кодекса *часџи*.

Израда Кодекса *часџи* и његово поступање на снагу представљају само први корак у кодификацији понашања припадника Војске Србије. Надаље је потребно да се о њему обавесте сви припадници система одбране, да поставне један од садржаја редовног обучавања, као и да добије одговарајући обим и облик у настави у војним школама.

Може се очекивати да ће Кодекс *часџи* допринети унапређењу моралног профила Војске Србије. ■

Аутор је начелник Реферата за традиције и веру Управе за људске ресурсе Генералштаба Војске Србије

КОДЕКС ЧАСТИ

припадника Војске Србије

I. ОСНОВНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 1.

Кодексом части припадника Војске Србије (у даљем тексту: Кодекс части) уређују се општа морална начела војне професије, њене основне вредности и норме понашања припадника Војске Србије.

Кодекс части чува, негује и развија највредније српске војне традиције.

Члан 2.

Поред обавезе да поступа у складу са Уставом, законима, војним прописима и нормама међународног хуманитарног права, као и општим друштвеним и моралним начелима, вредностима и нормама, припадник Војске Србије своје понашање усклађује и са одредбама Кодекса части.

Уважавање општих моралних начела војне професије, неговање и развијање њених основних вредности и достижање дефинисаних норми понашања у личној је одговорности припадника Војске Србије.

1. Начела

Члан 3.

Припадник Војске Србије руководи се следећим општим моралним начелима:

- служење отаџбини Србији;
- савесно и стручно вршење дужности;
- човечно поступање.

2. Вредности

Члан 4.

За припадника Војске Србије, основне вредности су: верност отаџбини, посвећеност професији, оданост, храброст, дисциплинованост, солидарност, човечност, достојанство, пожртвованост и поштовање.

Вредности из става 1. овог члана представљају највише циљеве који се остварују врлинама и понашањем припадника Војске Србије.

Верност отаџбини

Припадник Војске Србије је веран отаџбини Србији. Он ту верност сматра војничким идеалом.

Посвећеност професији

Припадник Војске Србије стручно и одговорно обавља своје послове. Он служи у свим мисијама Војске Србије без обзира на тешкоће и опасности.

Оданост

Припадник Војске Србије је привржен својој јединици. Он помаже другом припаднику Војске Србије у свим околностима.

Храброст

Припадник Војске Србије је спреман да се суочи са неизвесношћу, опасностима и злом. Он тада доноси исправну и разумну одлуку без обзира на ризик.

Дисциплинованост

Припадник Војске Србије поштује *Устава*, законе и војне прописе. Он свесно и савесно испуњава своје обавезе и извршава наређења претпостављеног.

Солидарност

Припадник Војске Србије са другим припадницима јединице дели проблеме професије. Он својим понашањем доприноси развоју међусобног поверења и заједништва.

Човечност

Припадник Војске Србије не злоставља, не вређа и не понижава друге. Он не користи силу већу од оне која је неопходна да би се непријатељ савладао.

Достојанство

Припадник Војске Србије чува целивитост своје личности и личности другог. Он настоји да унапреди углед и поверење које припадници Војске Србије имају код грађана.

Пожртвованост

Припадник Војске Србије је спреман на одрицања ради добробити отаџбине, Војске Србије и своје јединице. Он за то не очекује награду.

Поштовање

Припадник Војске Србије своју част и част другог сматра једнаким. Он не повређује вредности и светиње другог и не чини другом оно што не жели да чине њему.

3. Норме

Члан 5.

Припадник Војске Србије се руководи општим моралним начелима војне професије и промовише њене основне

вредности, тако што негује и развија сопствене врлине и прихвата и поштује норме понашања:

- са отаџбином је у заветном односу и безусловно је брани;

- поштује, чува и брани државна и војна обележја и достојанствено носи униформу Војске Србије, у служби и ван ње;

- приликом извршавања борбених задатака:

- силу употребљава само колико је неопходно;

- човечно поступа према заробљеном непријатељу и цивилима, посебно према старијим особама, женама и деци;

- не дозвољава да средства ратне технике која су му поверена доспеју исправни у посед непријатеља, а у случају заробљавања одбија сарадњу која је у супротности са правним нормама и одредбама Кодекса части;

- не прихвата чин издаје;

- никада другог припадника Војске Србије не оставља у невољи;

- поштује личност и различитости;

- не псује, не вређа и не изражава се погрдно о вредностима које другима представљају светињу;

- посвећен је војној професији и живи у складу са њеним вредностима;

- настоји да:

- контролише понашање, буде смирен и прибран, а у борби са собом, непријатељем и природним стихијама непоколебљив;

- држи дату реч, буде самокритичан, правдољубив, истинољубив, трпељив, скроман, поуздан и отворен;

- личне интересе усклађује са општим;

- не буде порочан, сујетан, осветољубив, осоран, бахат, хвалисав и охол, не ласка и не оговара друге;

- буде морални узор за све чланове друштва.

II. ПОВРЕДА КОДЕКСА ЧАСТИ

Члан 6.

Повреда *Кодекса часћи* од стране припадника Војске Србије повлачи моралну одговорност и сматра се недостојним поступком, који другим припадницима Војске Србије представља негативан пример у понашању.

Члан 7.

Уколико је припадник Војске Србије повредио одредбе других закона и *Кодекса часћи* истовремено, санкционише се у складу са законским и подзаконским прописима који дефинишу ту област.

Припадник Војске Србије извештава претпостављеног у случају да се од њега тражи понашање супротно *Кодексу часћи*. У случају да претпостављени то захтева од њега, извештава вишег.

III. ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 8.

Кодекс часџи је саставни део плана и програма свих нивоа оспособљавања, школовања и усавршавања у Војсци Србије.

Унапређење општег нивоа поштовања одредаба *Кодекса части* постиже се командовањем, обуком, контролом и свакодневним васпитним радом претпостављених.

Припадник Војске Србије усваја *Кодекс часџи* и обавезан је да се придржава његових одредаба.

Непознавање *Кодекса часџи* не ослобађа припадника Војске Србије моралне одговорности за његово кршење.

Члан 9.

Офицерски, подофицерски и војнички кодекс и кодекс војних службеника и војних намештеника чине норме које проистичу из одредаба *Кодекса часџи* и њиховим достизањем обезбеђује се висок степен професионалне и моралне одговорности и квалитетније обављање послова из домена функционалних дужности за сваку категорију посебно.

Офицерски кодекс, Подофицерски кодекс, Војнички кодекс и Кодекс војних службеника и војних намештеника су дати у прилозима 1 до 4 *Кодекса часџи* и чине његов саставни део.

Члан 10.

Кодекс часџи ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у *Службеном војном листу*.

ОФИЦИРСКИ КОДЕКС

Официр Војске Србије:

- поносан је на припадност официрској професији и свестан узвишености свог звања и одговорности;
- стара се да оправда поверење које му је указала отаџбина Србија;
- негује способност критичког расуђивања и озбиљност одговорног одлучивања;
- храбро доноси одлуке и увек сноси пуну одговорност за начин на који се оне реализују;
- клони се нечасних начина напредовања у служби;
- током службе:
 - спречава појаву сукоба интереса;
 - не прима поклоне, осим протокларних;
 - рационално управља финансијским и материјалним средствима и спречава њихово незаконито располагање;

- првопотчињене:
 - цени и уважава њихово мишљење;
 - одлично познаје и при доношењу одлука има у виду њихове способности, образовање, таленте и мотивацију;
 - војностручно обучава развијајући код њих моралне и духовне вредности, психолошку стабилност, родољубље, војничке врлине и грађанску одговорност;
 - штити и брине о њима, према непослушнима је строг и правичан, а при кажњавању одмерен;
- поред усавршавања у струци, ради и на стицању ширих знања и унапређењу опште личне културе;
- ван радног времена се бави пословима и облицима разоноде који су достојни официра Војске Србије;
- личним примером и угледом сведочи вредности *Кодекса часћи*.

ПОДОФИЦИРСКИ КОДЕКС

Подофицир Војске Србије:

- поносан је на припадност подофицирском кору и свестан његовог значаја у систему командовања;
- поседује личну храброст, снажну вољу, самодисциплину, одговорност и способност за тимски рад и стварање добрих међуљудских односа;
- у јединици изграђује и одржава висок ниво обучености, војничког духа, реда и дисциплине;
- ради на стицању личне спремности и способности;
- у јединици којом командује најбољи је познавалац наоружања и војне опреме и правила борбене употребе за ниво појединац, тим и одељење;
- приликом издавања наређења:
 - прецизан је и јасан;
 - не заклања се иза ауторитета претпостављеног;
 - свој формални ауторитет потв-

рђује личним знањима и способностима;

- потчињене:
 - одлично познаје, мотивише и васпитно утиче на њих;
 - поштује и не наређује им да чине било шта понижавајуће, увредљиво и неморално или оно што ни сам не би био спреман да уради;
 - штити, чува њихову приватност и уважава њихове интересе;
 - подстиче на достојанствено ношење униформе Војске Србије, као и на правилно војничко држање;
- у одсуству наређења претпостављеног испољава иницијативу;
- ван радног времена се бави пословима који су достојни подофицира Војске Србије;
- усклађује своје понашање са одредбама *Кодекса часћи* и пред потчињенима предњачи личним примером.

ВОЈНИЧКИ КОДЕКС

Војник Војске Србије:

■ поносан је што служи отаџбини Србији и свестан је да је њена снага, узданица и чувар њених највиших вредности;

■ настоји да:

- код себе развија победнички дух;
- по сваку цену избегне пораз;

■ оспособљава се за извршење свих мисија и задатака Војске Србије;

■ ревносно обавља своје послове и испуњава своје дужности;

■ извршење наређења увек ставља на прво место;

■ не меша се у послове других;

■ увек има у виду да је део тима;

■ брине:

– о другу кога никада не оставља у невољи;

– о наоружању и војној опреми који су му поверени;

■ ван радног времена се бави пословима који су достојни припадника Војске Србије;

■ усклађује своје понашање са одредбама *Кодекса частџи*.

КОДЕКС ВОЈНИХ СЛУЖБЕНИКА И ВОЈНИХ НАМЕШТЕНИКА

Војни службеник и војни намештеник:

■ поносан је што је на служби у Војсци Србије и свестан је значаја подршке извршавању њених мисија и задатака;

■ у условима када је овлашћен да одлучује, поступа у оквиру датог овлашћења;

■ не злоупотребљава свој положај и доступне службене информације;

■ рационално користи материјална и финансијска средства;

■ према корисницима услуга и странкама поступа учтиво, стрпљиво и непристрасно, и пружа им помоћ и потребне информације;

■ одевен је тако да не изражава политичку опредељеност, верску или другу припадност на непримерен начин;

■ понаша се примерено и облачи се у складу са кодексом одевања;

■ води рачуна о понашању на јавном месту и тиме чува углед Војске Србије;

■ ван радног времена се не понаша на начин који га може довести у сукоб интереса;

■ осим са одредбама *Кодекса частџи*, своје понашање усклађује и са одредбама кодекса своје струке, уколико такав кодекс постоји.